

ČISTIJI ZRAK ZA BOLJE UČENJE

OPTIMIZACIJA TEHNOLOGIJA PREČIŠĆAVANJA ZRAKA U
UČIONICAMA KROZ MJERENJA I CFD SIMULACIJE

Zašto govorimo o kvalitetu zraka u učionicama?

Djeca su posebno osjetljiva na zagađen zrak jer dišu brže od odraslih i često kroz usta, čime udišu veću količinu zagađenog zraka. Njihov respiratorni i imunološki sistem još su u razvoju, što ih čini ranjivijima na štetne čestice i gasove. Budući da značajan dio dana provode u školskim prostorijama, kvalitet zraka u učionicama neposredno utiče na njihovo zdravlje, koncentraciju i sposobnost učenja. Ipak, učionice su često pretrpane i nedovoljno prozračene, dok dodatni izvori zagađenosti potiču od sredstava za čišćenje, namještaja i plijesni. Osiguravanje čistog i svježeg zraka u školama predstavlja ulaganje u zdravlje i razvoj djece.

PM2.5 čestice – mikroskopske čestice prašine i dima – spadaju među najopasnije zagađujuće materije jer mogu prodrijeti duboko u pluća i krvotok, povećavajući rizik od respiratornih i kardiovaskularnih bolesti.

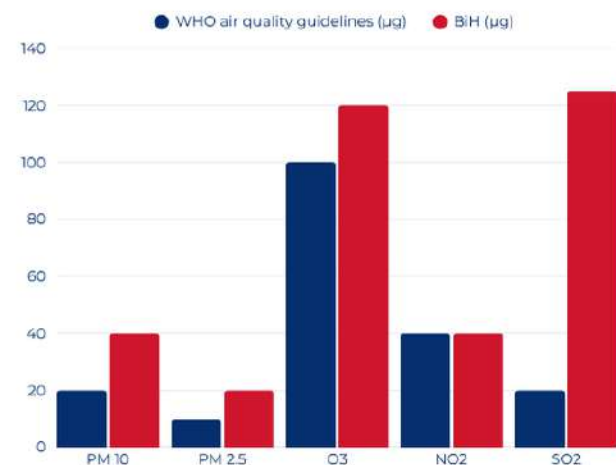

Sarajevo se redovno svrstava među **najzagađenije gradove** na svijetu **tokom zime**, kada koncentracije PM2.5 čestica dostižu vrijednosti i do pet puta veće od preporuka Svjetske zdravstvene organizacije.

Geografski položaj grada dodatno pogoršava situaciju jer zbog kotlinskog položaja i čestih temperaturnih inverzija zagađeni zrak ostaje zarobljen pri tlu, što povećava izloženost stanovništva, posebno djece.

Kvalitet zraka u BiH u odnosu na preporuke WHO-a

Izvor: Factsheet on air quality in Bosnia and Herzegovina

Šta smo istraživali?

U projektu smo ispitivali **efikasnost prečišćivača zraka** u učionici kroz:

- Eksperimentalna mjerenja pomoću PM2.5 senzora
- Kompjuterske simulacije putem računske dinamike fluida (engl. CFD – Computational Fluid Dynamics)

Cilj projekta je bio pronaći **najefikasniji način postavljanja i korištenja prečišćivača** kako bi se osigurao čist zrak tokom kritičnih epizoda zagađenosti.

Tabela 1: Indeks kvaliteta zraka na osnovu koncentracije PM2.5 čestica prema US EPA 2024 standardu.

AQI kategorija	PM2.5 ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	Utjecaj na zdravlje
Dobro	0 – 9.0	Minimalan.
Umjereno	9.1 – 35.4	Manje smetnje pri disanju kod osjetljivih osoba.
Nezdravo za osjetljive skupine	35.5 – 55.4	Smetnje pri disanju kod djece, starijih i osoba sa bolestima disajnog sistema.
Nezdravo	55.5 – 125.4	Smetnje pri disanju kod svih osoba.
Vrlo nezdravo	125.5 – 225.4	Izaziva bolesti disajnog sistema pri dužem izlaganju.
Opasno	≥ 225.5	Značajan i kod najmanje fizičke aktivnosti. Ozbiljan utjecaj na ljude sa bolestima srca i disajnog sistema.

Kako smo mjerili kvalitet zraka?

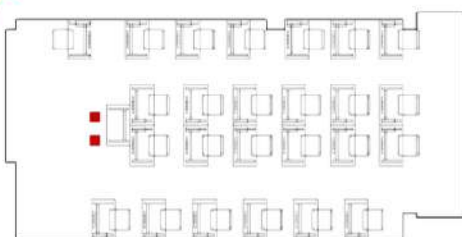
- ❏ Eksperimenti su izvedeni u učionici dimenzija $13,6 \times 6,8 \times 3,5$ m, koja je opremljena sa 25 stolova i stolica, pri čemu je svaki radni prostor imao računar i monitor.
- ❏ U učionici je postavljeno pet PM2.5 senzora na različite lokacije, uključujući zidove, stolove i prostor ispod stolova.
- ❏ Učionica je napunjena PM2.5 česticama pomoću vještački generisanog dima do koncentracije $250 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

Slika 1: Digitalni model učionice korištene u eksperimentima i kompjuterskim simulacijama.

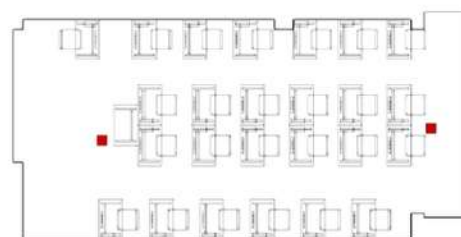
Kako smo testirali prečišćavanje zraka u učionici?

- Nakon što je koncentracija dostigla stabilnu vrijednost, uključeni su prečišćivači zraka.
- Tokom dva sata senzori su kontinuirano pratili smanjenje koncentracije PM2.5 čestica.
- Ispitivano je 6 različitih scenarija sa različitim brojem prečišćivača, njihovim rasporedom i protokom zraka.

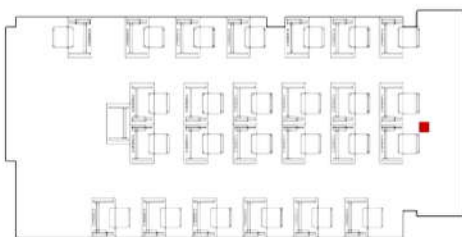
Scenario 1

 2x
 350 m³/h (srednji nivo brzine)

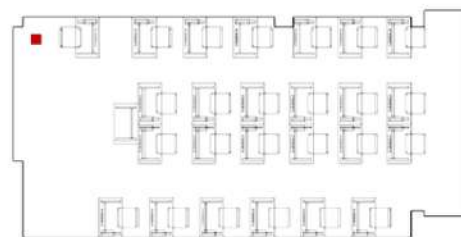
Scenario 2

 2x
 350 m³/h (srednji nivo brzine)

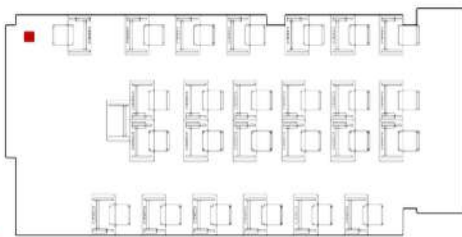
Scenario 3

 1x
 350 m³/h (srednji nivo brzine)

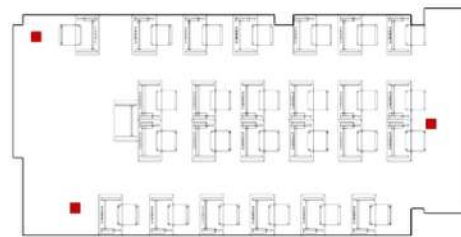
Scenario 4

 1x
 350 m³/h (srednji nivo brzine)

Scenario 5

 1x
 600 m³/h (srednji nivo brzine)

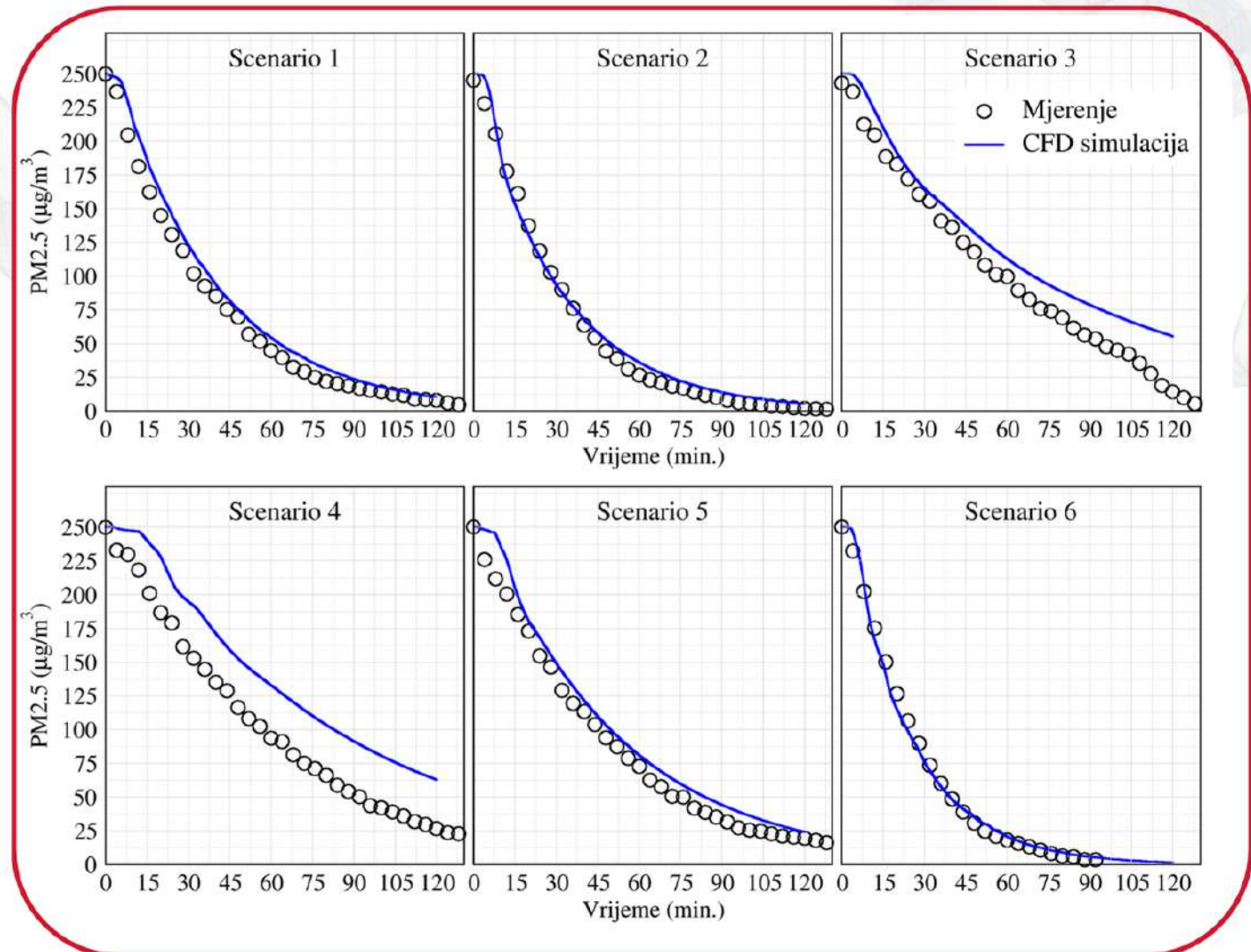

Scenario 6

 3x
 350 m³/h (srednji nivo brzine)

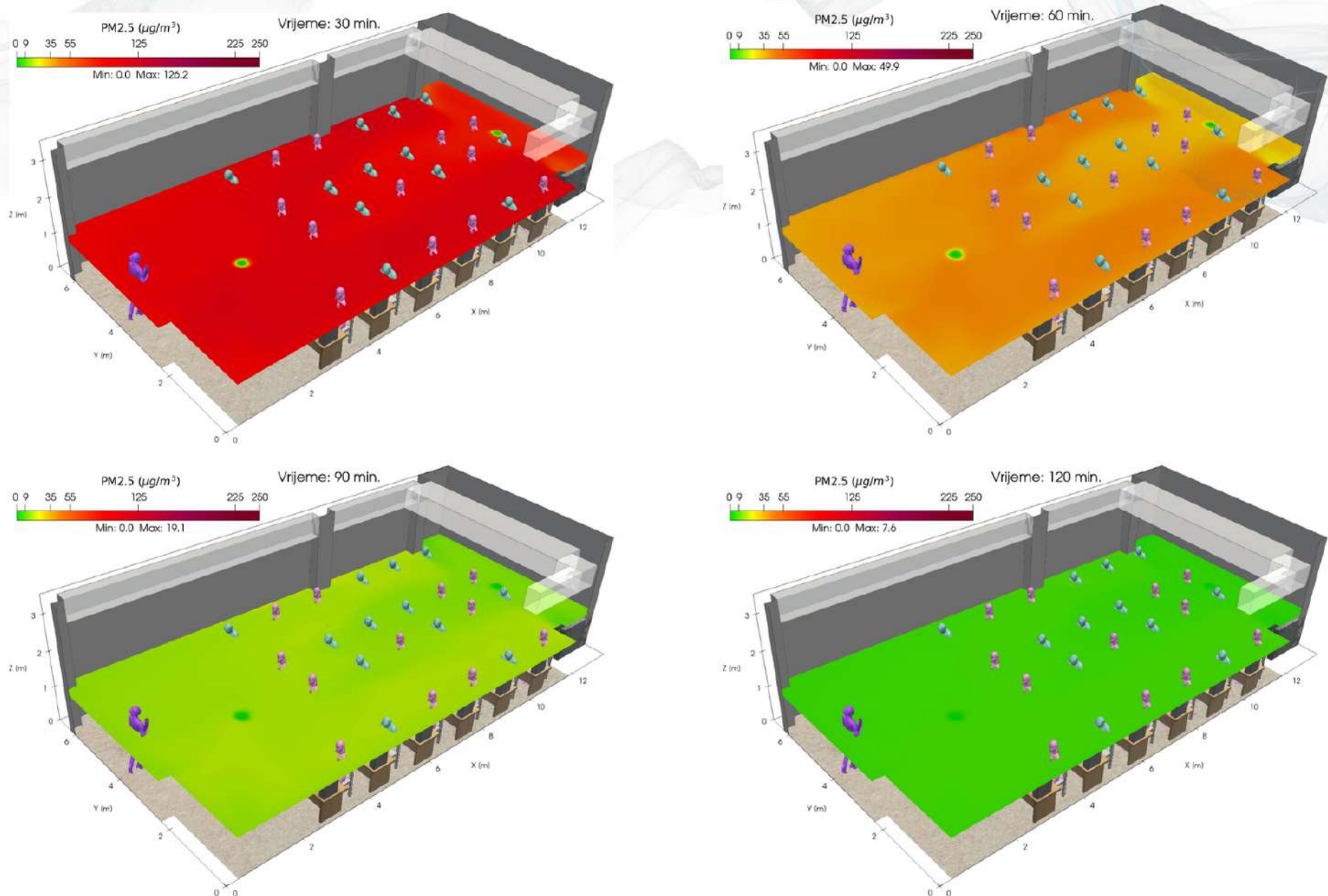
Poređenje rezultata mjerenja sa CFD simulacijama

- Kreiran je CFD model učionice da bi se rekonstruisala eksperimentalna mjerenja.
- Simulacije su pokazale dobro slaganje sa eksperimentalnim rezultatima, čime je potvrđena pouzdanost CFD metode.
- Na osnovu simulacija su izdvojeni podaci o prosječnoj koncentraciji PM2.5 na visini od 1,15 m, prosječnoj koncentraciji u cijeloj učionici, i brzini zraka u presjeku na visini od 1,15 m.

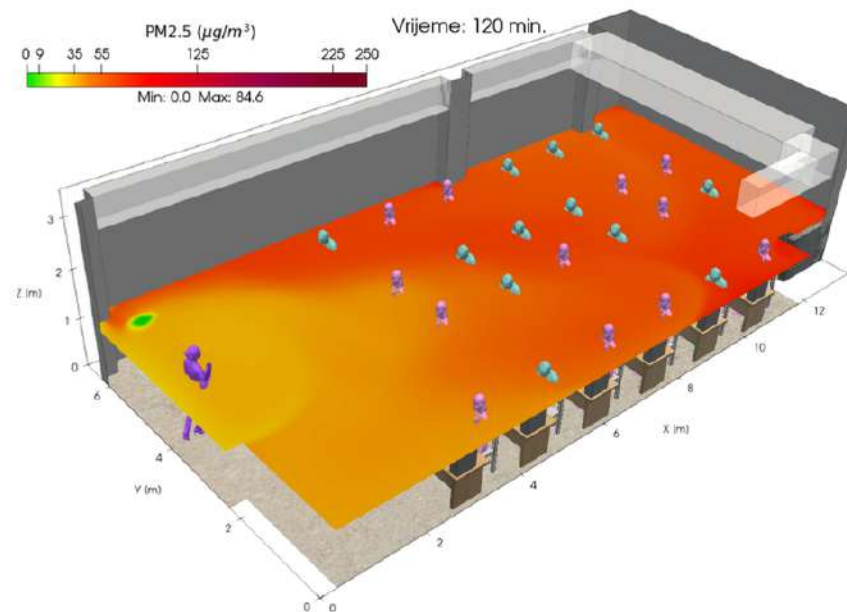
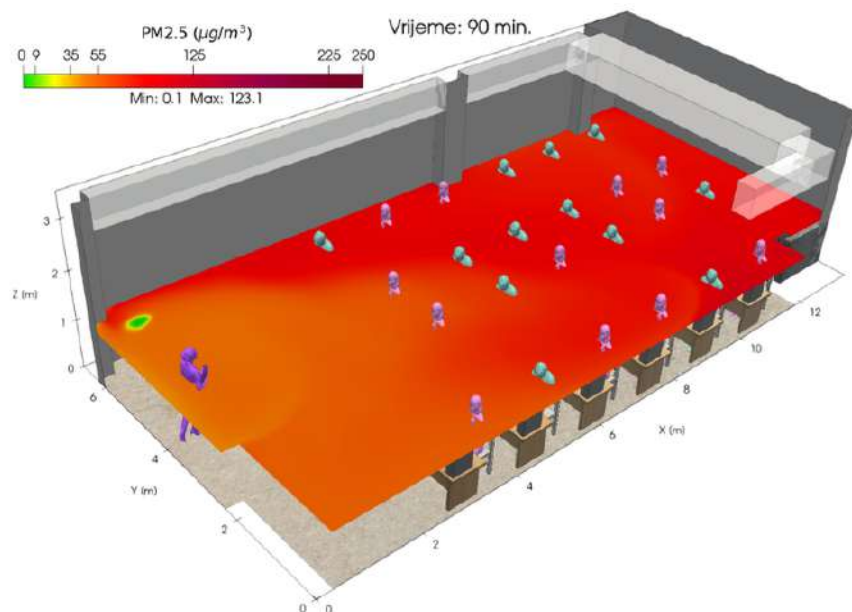
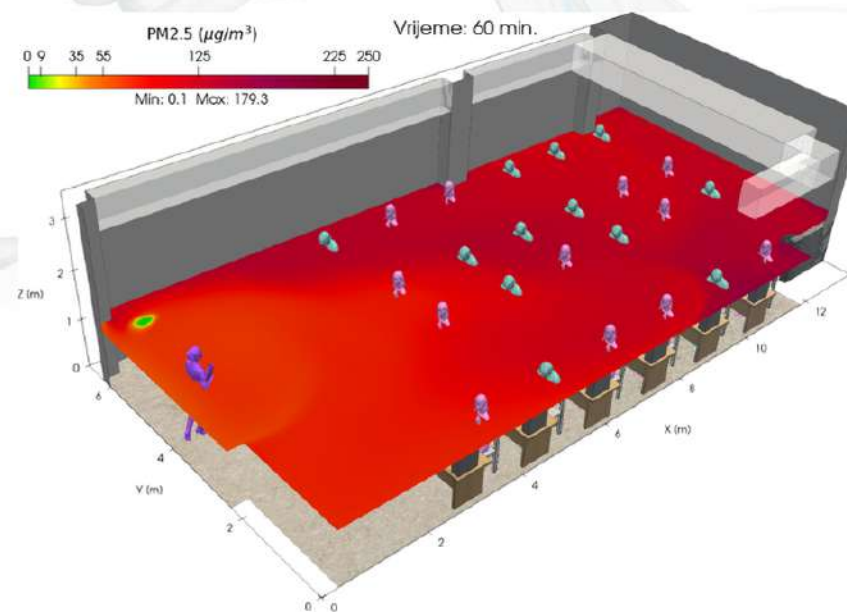
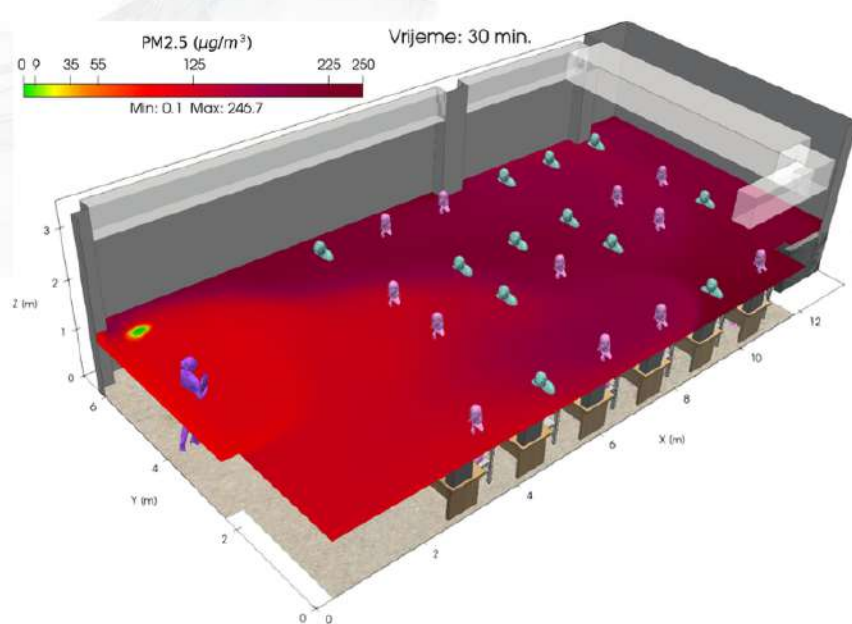
Slika 2: Validacija kompjuterskog modela i metodologije – poređenje eksperimentalnih mjerenja sa rezultatima CFD simulacija.

Rezultati simulacija za scenarij sa dva prečišćivača

Slika 3: Koncentracija PM2.5 čestica u horizontalnom presjeku na visini 115 cm nakon 30, 60, 90 i 120 minuta u scenariju sa dva prečišćivača zraka.

Rezultati simulacija za scenarij sa **jednim prečišćivačem**

Slika 4: Koncentracija PM2.5 čestica u horizontalnom presjeku na visini 115 cm nakon 30, 60, 90 i 120 minuta u scenariju sa jednim prečišćivačem zraka.

Efikasnost prečišćivača u učionici

Tri prečišćivača - najčistiji zrak

Kada u učionici istovremeno rade tri uređaja (Scenario 6), zrak se najbrže prečišćava. Već nakon 60 minuta koncentracija PM2.5 smanjuje se na svega 18,5 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (7,4% početne vrijednosti), dok nakon 120 minuta gotovo potpuno nestaje – svega 1,4 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Granična vrijednost od 35 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ dostiže se već nakon 45 minuta, što znači da učenici vrlo brzo udišu znatno čišći i zdraviji zrak.

Dva prečišćivača – efikasno i stabilno rješenje

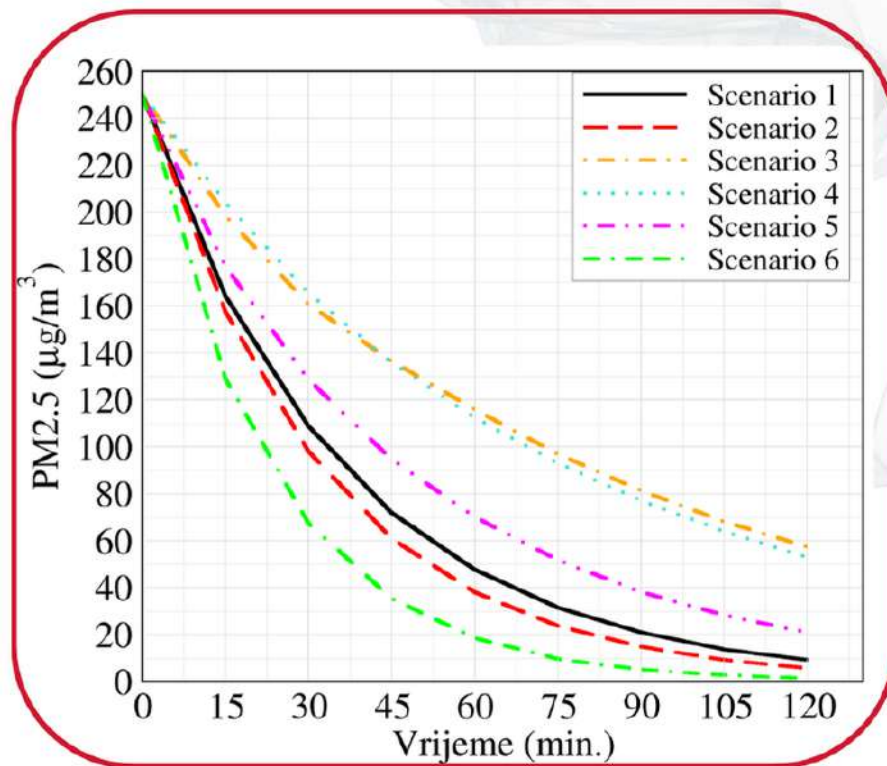
Dva uređaja također postižu vrlo dobre rezultate. Ipak, raspored je ključan: kada su oba smještena u donjem dijelu učionice (Sc. 1), poslije 60 minuta koncentracija PM2.5 smanjuje se na 47,6 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (19%), a nakon 120 minuta na 9,1 $\mu\text{g}/\text{m}^3$.

Još bolji efekat postiže se kombinovanim rasporedom (jedan u gornjem, a drugi u donjem dijelu, Sc. 2): nakon 60 minuta koncentracija iznosi 37,9 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (15%), a nakon 120 minuta svega 5,7 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. U ovom slučaju, granična vrijednost od 35 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ dostiže se nakon 65 minuta.

Jedan prečišćivač – presporo čišćenje

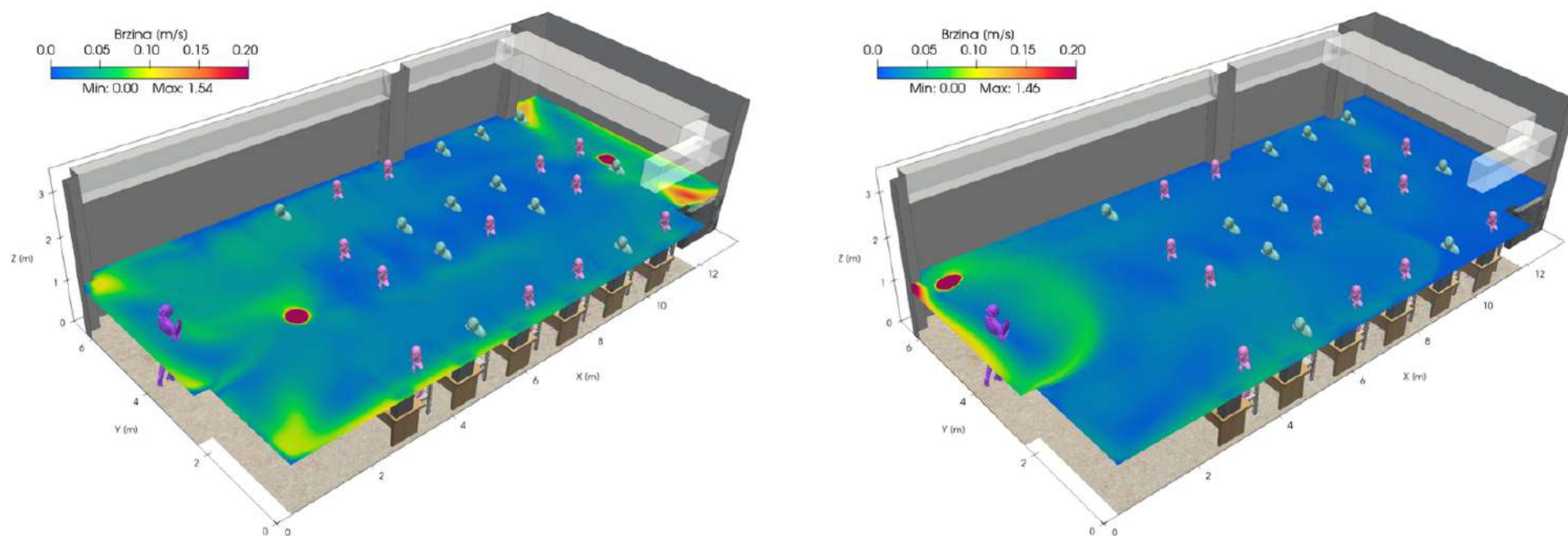
Kada radi samo jedan uređaj, prečišćavanje zraka u učionici odvija se znatno sporije. Nakon 60 minuta koncentracija PM2.5 i dalje je visoka (112–115 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, oko 45% početne vrijednosti), dok se nakon 120 minuta smanjuje tek na 53–57 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (22%). Takav nivo i dalje spada u kategoriju „Nezdravo za osjetljive grupe”.

Povećanjem brzine ventilatora na maksimalni nivo (Sc. 5), situacija se značajno poboljšava: nakon 60 minuta koncentracija se smanjuje na 69,9 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, a nakon 120 minuta na 20,8 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. To predstavlja oko 38% brže prečišćavanje tokom prvog sata, ali je i dalje manje efikasno od rješenja sa dva uređaja na srednjoj brzini.

Da li prečišćivači stvaraju **propuh**?

- ✓ Ispitali smo kako mlaz zraka iz prečišćivača utiče na osjećaj udobnost u učionici.
- ✓ Rezultati pokazuju da brzine zraka ostaju niske i ugodne, sa vrijednostima brzina ispod 0,2 m/s, **bez stvaranja neugodnog propuha**.
- ✓ Lagano strujanje zraka pomaže u ravnomjernom miješanju zraka i efikasnijem prečišćavanju.

Slika 6: Brzina strujanja zraka pri radu prečišćivača na srednjoj brzini rada (lijevo) i maksimalnoj brzini rada (desno).

Šta smo naučili?

Tri prečišćivača predstavljaju **najefikasnije rješenje**, jer omogućavaju skoro potpuno pročišćavanje zraka za manje od dva sata.

Dva prečišćivača su također **dovoljno efikasna**, ali je njihov raspored presudan: kombinovani položaj (dolje + gore) bolji je od grupisanog.

Jedan prečišćivač **nije dovoljan** za ovako veliku učionicu. Čak i pri visokoj brzini rada, koncentracije PM2.5 ostaju višestruko veće od onih kod dva ili tri uređaja.

Raspored i strujanje zraka imaju gotovo jednako **važan uticaj** kao i broj uređaja – loše pozicioniranje može prepoloviti efikasnost.

Za tipične učionice ovih dimenzija, **optimalna konfiguracija** je **najmanje dva** prečišćivača na različitim lokacijama, a **tri uređaja** daju **najbolji rezultat**.

Projekat "Optimizacija tehnologija prečišćavanja zraka u učionicama kroz mjerenja i CFD simulacije" se realizuje u okviru R&D grant šeme, koju zajednički finansiraju Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke i Razvojni program Ujedinjenih nacija (UNDP) u Bosni Hercegovini kroz projekat „Boljom upravom do bržeg ekonomskog rasta (EGG2)“, finansiran od strane Vlade Kraljevine Norveške i program “Prevođenje Okvira za realizaciju Ciljeva održivog razvoja u BiH u održivi i inkluzivni rast (SDG2BIH)” koji finansira Švedska.

Kontakti: info@ius.edu.ba, info@enova.ba, office@invento-pro.ba

